

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

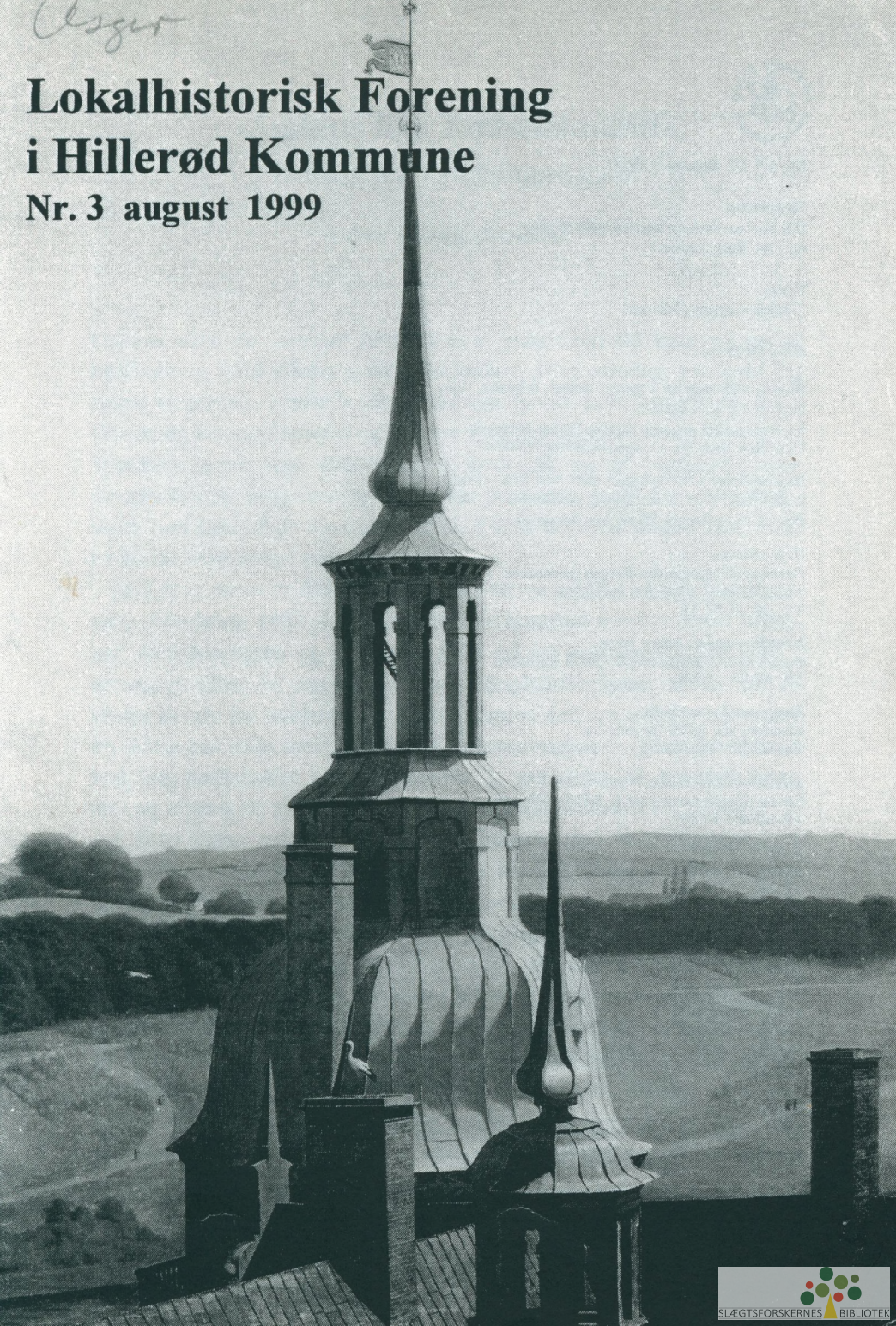
Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

Oslo

Lokalhistorisk Forening i Hillerød Kommune

Nr. 3 august 1999

Nr. 3 * 14. årgang * 1999

Redaktion:

Eva Holm-Nielsen (ansvarshavende)
og Ove Rasmussen

Tryk:

Grafisk Center Hillerød

ISSN 0903-3505

Bladet udkommer 4 gange årligt, februar, maj,
august og november.

Stof til bladet sendes til Eva Holm-Nielsen.
Deadline den 10. i udsendelsesmåneden.

Indmeldelse i foreningen sker ved henvendelse til
Inge Elsøe eller indbetaling på Gironr. 7 04 46 07.
Pris: 125 kr årligt, 75 kr pensionister og studerende.

Bestyrelsen:

Formand: Margrethe Krogh Sørensen
Hestehavevej 13, 3400 Hillerød
Tlf. 48 26 72 32

Næstformand: Asger Berg
Søren Kierkegaardsvej 1, 3400 Hillerød
Tlf. 48 26 46 89

Kasserer: Inge Elsøe
Ørnevej 10, 2970 Hørsholm
Tlf. 45 86 66 76

Sekretær: Eva Holm-Nielsen
Søren Kierkegaardsvej 1, 3400 Hillerød
Tlf. 48 26 46 89

Jørgen Berner
Avang 78, 3400 Hillerød
Tlf. 48 26 06 13

Per Andersen
Skippermosen 19, 3400 Hillerød
Tlf. 48 26 83 89

Lokalhistorisk Arkiv
Lisbet Schacht Hansen
Bakkegade 23, 3400 Hillerød
Tlf. 48 26 95 22

Forside:

Et af de små tårne på Frederiksborg Slot (udsnit). Udsigten fra kirketårnet mod
Jægerbakken. Malet af Christen Købke, ca. 1834. Kunstinstrumuseet. Foto: Ole Woldbye.

© Copyright: Lokalhistorisk Forening i Hillerød Kommune

»Statens lille Embedsmand« Urmageren i Helsingørsgade

af Peter Schmaltz-Jørgensen

Datoen »Den 18. Januar 1816« kunne man i sin tid læse på en af bjælkerne i Frederiksborg Slots kirketårn. Den torsdag, en kold og mørk vinterdag, kravlede den 28-årige fynbo Lars Jørgensen op i tårnet, og i henrykkelse over at have fået fast arbejde som »Slotsurets Trækker« skrev han datoen med kridt på en af bjælkerne nær urværket. »Da begyndte jeg at passe paa min gode Samvittighed«, skrev han i en af de almanakker, hvor han tid efter anden noterede bemærkelsesværdige begivenheder.¹

Lars Jørgensen er født i Balslev på Vestfyn i 1787.² Efter konfirmationen omkring 1801 skriver forældrene kontrakt med en lokal urmager, som forpligter sig til over 7 år at stå for sønnens uddannelse i urmageri. Efter de danske nederlag i Englandskrigene opstår der et ekstra behov for soldater, og i 1810 tegner den nu udlærte urmager en 8-årig kontrakt med Frederik VI's husarregiment. Han får ophold ved Det Sjællandske Husarregiments 1. eskadron på Frederiksborg Slot og er som de øvrige ca. 60 soldater privat indkvarteret i byen.

I 1814 ligger eskadronen i kantonnement ved husarregimentet i Køge. Der kommer Lars Jørgensen, der nu er 27 år og forfremmet til korporal, meget naturligt i kontakt med byens saddelmager Niels Børgesen, og derigennem med hans 21-årige datter Christiane. Dette bekendtskab får - som før set i historien - alvorlige konsekvenser, og sammen med sin kommende svigerfader og tilkommende hustru, der nu er i 6. måned, møder han i juli op hos pastor Rasmus Fog³ ved Skt. Nicolaus Kirke i Køge. Lars Jørgensen medbringer den nødvendige giftetilladelse fra løjtnant von Flindt i Hillerød. Lørdag den 26. november 1814 bliver de viet. Da præsten har overstået vielsen, går han straks over til barnedåb, og de netop nygiftes første søn, som er født en måned tidligere, får navnet Frederich.

Husaren bliver billerøddianer

Straks tager de nygifte med spædbarn til Hillerød, dengang udelukkende kaldt Frederiksborg, hvor de bosætter sig for resten af livet. Her lægges grunden til en solid forretning og en blomstrende familie, der over årene tæller 10 børn.

Da slottet tilhører kongen, bliver en række daglige rutiner i tilknytning til slottets daglige drift udført af det lokale husarregiment. Den ansvarlige for pasning af slotsuret og urværket samt tårnets klokkespil har siden 1801 været urmager Povl Christian Hyphoff.⁴ Den nu 63-årige Hyphoff dør imidlertid i sommeren 1815, få uger før Frederik VI lader sig salve i Frederiksborg Slotskirke. Korporal Lars Jørgensen træder hjælpende til, og få måneder senere tilbydes han urmagerjobbet efter Hyphoff. Den 18. januar 1816 er således hans officielle tiltrædelsesdato.

Den sparsomme indtægt som husar er slet ikke nok til at brødføde den voksende familie, men hvervet som slotsurets optrækker omfatter pasning af uret med smøring samt klokkeringning ved højtidelige lejligheder, foruden pasning og optræk af urene placeret rundt på slottet. Dette bierhverv er derfor en kærkommen indtægtsmulighed for de unge nygifte. Da kongen er staten, er Lars Jørgensen, som han selv udtrykker det, »*Statens lille Embedsmand*«. Det bliver han i øvrigt ved med at være i 44 år og ophører først - helt ufrivilligt - natten til den 17. december 1859, da Frederiksborg Slot brænder.

1819 – køb af ejendom i Helsingørsgade

Sommeren 1818 udløber kontrakten. Nogen tid forinden anmoder Lars Jørgensen om forlængelse på 2 år til udløb 30. juli 1820. Imidlertid arver han i foråret 1818 penge efter sin far på Fyn, og gennem sit bekendtskab med slotsforvalter Gjede skaffer han sig i november samme år borgerskab i Hillerød og får beskikkelse som urmagermester.

Helstingørsgade nr. 46 (nuværende nr. 9) 1913. Huset er fra 1768, men er senere udvidet, bl.a. med opførelsen af en 1. sal. Bag huset lå bestestald og urmagerværksted. Huset blev nedrevet i 1914.

Det var ikke nemt at komme ud af en indgået aftale med husarregimentet, men Lars Jørgensen henvender sig til distriktskirurg Schades, og sammen konstaterer de, at Lars »*lider af Brok*«, hvorfor han »*kasseres*« med virkning fra 31. august 1818.⁵ Alt er nu klar til at påbegynde egen forretning som urmager.

Årene efter statsbankerotten i 1813 er dårlige, og landet er kommet i svære økonomiske vanskeligheder, hvilket selvsagt forplanter sig helt ned til de enkelte borgere. I Helstingørsgade nr. 46 (matr. nr. 128) bor garver Hertzog med sin familie. Også han føler de svære økonomiske tider, og i sommeren 1819 må han give op. Han kan ikke betale sine kreditorer og erklæres konkurs. Hillerøds byfoged Iver Christian Aarøe⁶ og hans byskriver Peder Horrebow Ratenburg⁷ foranstalter derfor en auktion over Hertzogs aktiver, primært hans faste ejendom, og ved opslag og kundgørelser i »*De offentlige Tidender*« bekendtgøres

det, at der den 15. november 1819 afholdes fjerde og sidste auktion over Hertzogs ejendom.

Med den arvede kapital, et solidt kendskab til urmageri, et lille »ben« på slottet og en god kautionist i skikkelse af brændevinsbrænder Jens Erlandsen i Hillerød, giver Lars Jørgensen ved auktionen et bud på 580 rigsbankdaler. Da han er den højstbydende, bliver ejendommen hans, og familien flytter ind i det faldefærdige hus fra 1768. I baghuset indrettes urmagerværksted, og herfra kan Lars se over på slottet på den anden side af søen og høre slotsuret slå »fuldslag«. Uvilkårligt vender han sig om og kaster et blik på sit regulatorur, og stemmer det da ikke nogenlunde på prikken, rejser han sig, tager frakken på og iler over på slottet og op i kirketårnet. Byens borgere kunne altid trøstigt stille deres egne ure efter slottets, medmindre der var problemer med urværket. Var det tilfældet, var urmageren i Helsingørsgade utrøstelig.

Lars Jørgensens stignet fra ca. 1840. Stignet er af sølv, er udformet som en justernøgle til ure.

1819 er også året, hvor digteren Adam Oehlenschläger sidder inde i København og bøvler med versfødderne til »Der er et yndigt land«.

Det første grundlag for en velrenommeret og solid forretning skaber Lars Jørgensen sig i årene 1821 til 1828, hvor han står for istandsættelsen af ikke færre end 10 nedslidte kirkeure i Frederiksborg Amt, nemlig i kirkerne i Gørløse (1821 og 1827), Strø (1825), Kregme (1827), Skævinge (1827 og 1847), Ølstykke (1827), Nørre Herlev, Oppe Sundby og Jørlunde (1827-28), Uggeløse (1828) og sluttelig Ølsted kirke (1828).⁸

Der er således nok at se til, og med en voksende børneflokk, der i 1828 er oppe på 8 børn, må de beskedne rammer i Helsingørsgade nr. 46 nu langsomt udvides. På forhuset ud til gaden sættes 1. sal, og der indrettes nye faciliteter i baghuset. Lars Jørgensen har som andre hillerødianere logerende fra Frederiksborg Lærde Skole. Familien kommer privat sammen med rektor Hans Morten Flemmer,⁹ og deres begavede sønner frekventerer skolen.

I 1850 forlader deres 19-årige søn Frederik Julius Jørgensen Frederiksborg Lærde Skole med udmærkelse. I skolens årsprogram fastslås således: »*Rector tilføjede særlig til F. J. Jørgensen nogle bædrende og opmuntrende Ord; mindede om at den sidste af Skolens Dimittender, som før ham havde vundet offentlig Udmærkelse ved sin Afgang til Universitetet, var nuværende Cultusminster Madvig*«.

Den unge student Frederik flytter til Regensen i København for at studere teologi, men kun få måneder senere dør han af tuberkulose. Han begravnes fra skolen i Hillerød, og »*bele Byen, høje og lave, unge og gamle fulgte ham til hans Hvilested på Hillerød Kirkegaard*«. ¹⁰

I urmagerforretningen i Helsingørsgade er ansat to logerende lærlinge. Der er hestestald i baghuset og plads til hestevogn, idet arbejdet med bl.a. kirkeurene i omegnen kræver, at transportforholdene er i orden. Til ejendommen hører i øvrigt 1¼ tønde land jord på Hillerød Overdrev, hvor hestene sikkert har kunnet få lidt frisk luft.

Som Hillerødborger, »kongelig Urtrækker« og med Frederiksborg Slot som smuk og dekorativ kulisser fra værkstedsvinduet, er det ganske forståeligt, at det kongetro ægtepar Lars og Christiane opkalder deres børn efter kongen og de kongelige. De anvender navne som

Frederik og Christian, og kommer der pludselig en datter imellem, får hun såmænd navnet Frederikke. Da det næste barn også bliver en datter, må der tyes til dronningens navn, Sofie Frederikke.¹¹

Eligeret borger – og familiefar

I 1837 bestemmer »Lov om Købstadskommunernes Styrelse«, at der skal vælges en borgerrepræsentation ved siden af den kongevalgte magistrat. Alle næringsdrivende, dvs. mandlige borgere, der har løst borgerskab, og som har en vis indtægt eller er ejere af et hus med en grundejendomsværdi på mindst 2.000 rigsbankdaler, er valgbare. Politiske partier er der endnu ikke tale om.

Det er med andre ord den indflydelsesrige overklasse, som i Hillerød bestod af ca. 150 mand, som havde ret til at vælge medlemmer til borgerrepræsentationen, der sammen med den kongevalgte byfoged skal stå for byens styre. Urmager Lars Jørgensen er en blandt 60 mulige »eligerede« borgere, dvs. mænd, der alene i kraft af indtægt og ejendom er valgbare til bystyret. Lars Jørgensen opfordres til at lade sig opstille, men vil nødtigt vælges. Han skriver derfor til Danske Kancelli og anmoder om fritagelse, idet han gør gældende, at han ikke har evner til denne stilling og heller ikke tid for sin forretning, da han har børn at forsørge. Svaret lød, »at når hans Medborgere havde valgt ham, var hans Evner sikkert gode nok, og han kunne ikke fritages«.¹²

Lars Jørgensen vælges og indtræder i den nye borgerrepræsentation den 17. februar 1838, under ledelse af byfoged Knud von Hadeln.¹³ Som by- og birkeskriver har von Hadeln ansat Otto Peter Kinch.¹⁴ I 13 år, fra 1838 til primo 1851 trasker Lars Jørgensen de ganske få meter fra hjemmet i Helsingørsgade hen til Rådhuset på Torvet for som ulønnet medlem at deltage i borgerrepræsentationsmøder, og han deltager pligtopfyldende i dem alle. Han udtræder først den 9. januar 1851. I en periode er han medlem samtidig med brændevinsbrænder og branddirektør, senere kammerråd, Hans Christoffer Borregaard.¹⁵

Kongen er død

Frederiksborg Amts Tidende udkommer den 7. december 1839 med sort sørgerand. Bladet kundgør det sørgelige budskab, at landets elskede konge Frederik VI er død den 3. december. Landet er i sorg. Straks overtager hans søn Christian VIII tronen, og der fastsættes en dato for kongesalvingen - den skulle blive landets sidste - i Frederiksborg Slotskirke. Den nye konge bestemmer, at den skal finde sted på dronningens fødselsdag, søndag den 28. juni 1840.

Nu får byens indbyggere og især myndighederne i Hillerød nok at se til, herunder borgerrepræsentationen og dens 8 medlemmer. Få uger før højtideligheden i Slotskirken skiftes byfoged von Hadeln ud med Niels Peter Arboe.¹⁶ Den 49-årige dynamiske byfoged skal vist lige vænne sig til tonen, for så sent som ved byrådets møde dagen før salvingen, lørdag den 27. juni, opstår der kraftige divergenser mellem ham og Lars Jørgensen. Stridsemnet er fordelingen af de billetter, som Arboe har modtaget fra Hofmarskallatet, og da byrådet her i elvte time er rygende uenige om deres fordeling, bliver det ikke bedre af, at Lars Jørgensen sent på aftenen tilkendegiver, at han ikke vil underskrive protokollen, »idet han ikke underskrev mere i Aften.«

Lars Jørgensen har nemlig vigtigere sager at se til. Hans erfaringer fra deltagelsen i salvingen i 1815 kommer ham nu til gavn, idet han som formand for indkvarteringskommissionen har fået til opgave at skaffe sengeplads til 799 gæster. Omegnens bønder er bl.a. blevet opfordret til at udlåne sengeklæder, af hvilke man låner 450 sæt, som består af 3.000 dele og tilhører 1.000 forskellige personer. Man misunder ikke det tremandsudvalg, der havde ansvar for dette, og ikke mindst for, at tingene blev returneret til rette vedkommende efter festen. Men Frederiksborg Amts Tidende kan dog den 4. juli 1840 rapportere: »Man nøjes nu med at Tale om Kroningen, man glæder sig ved Erindringen, blandt andet ved den Kønduite Byens Stedfortrædere viste i den for øvrigt lidet omtaleværdige Billethistorie, man satte sit Hus igen i Orden. Indkvarteringskommissionen skal have Paaskønnelse for sit Arbejde, men vi maa beklage de Tab Borgerne har lidt ved denne tvungne Indkvartering«.

Klokkeringning

Før branden i 1859 fandtes der i det høje klokketårn 4 klokker af forskellig størrelse. Oven over disse fire klokker fandtes endnu en femte og større slagklokke. Den var uden knebel og aldeles ubevægelig. Den skal have haft en overordentlig dejlig klang og havde øverst, foruden Christian IV's navnechiffer, tillige en længere tysk inskription og året 1618. Klokken, der blev kaldt for »Species-klokken«, var så stor, at når en middelhøj mand rejste sig op inden i den og rakte begge arme ud til siderne, kunne han dårligt nok spænde over den. Denne klokke var Lars Jørgensens øjesten, og om den sang han ligesom klokker Link hos Hostrup:

*»Klokkens lyd
er min fryd
den kan hjertet røre
kan den øj?»*

Som sit andet ansvarsområde ved salvingen i 1840 har Lars Jørgensen klokkeringningen under hele højtideligheden. Da alle klokker skal røres på en gang, engagerer han 16 mand. De må arbejde som bæster og modtager hver 1 rigsbankdaler i betaling. Samtidig toner det lille klokkespil sine melodier ud af glughullerne. Den 52-årige Lars Jørgensen er selv med oppe i tårnet, men da han vil hvile sig ved et skifte, kommer han for nær til en af de svingende klokker og får et alvorligt puf i ryggen. Dette uheld rapporterer han dagen efter til slotsforvalter Gyllich, som bandende udtaler: *»fløjte mig, skal dette ikke ske oftere ved Ringning«*.¹⁷ Fra den tid blev det kun kneblen, der alene blev sat i sving.

Som velkendt blev Frederik VII og grevinde Danners periode en blomstringstid for slottet og Hillerød by, og de dyrkede ofte omgang med byens spidser. Da Lars Jørgensen udtræder af borgerrepræsentationen i januar 1851, inviteres han og hans kone til taffel på slottet sammen med andre medlemmer af byrådet. Fra da af koncentrerer han sig om sin urmagerforretning i Helsingørsgade samt sit arbejde »for staten« som uroptrækker. Som sin højre hånd har han sin 23-årige søn Jørgen Peter Jørgensen.¹⁸

*Christiane og Lars Jørgensen,
antagelig i anledning af deres
guldbryllup i november 1864.*

Natten til den 17. december 1859 brænder Frederiksborg Slot. Hermed må Lars Jørgensen tage afsked med sin lille embedsgerning. Det var klokken seks om morgenen, at den store specieklokke slog fulds slag for sidste gang, og næppe var det sidste slag til ende, før urværk og klokker faldt ned på hvælvingen over den store trappe op til Riddersalen. Smeltet og opløst i et eneste kaos fandt man senere det hele.

Kirkeindvielse og guldbryllup

I november 1864 kan Lars og Christiane fejre guldbryllup, i hvilken anledning Frederiksborg Amts Tidende tirsdag den 29. november har følgende notits: »*I Løverdags højtideligholdt heri Byen et agtværdigt Ægtepar, Uhrmager Jørgensen og Kone, deres Guldbryllup, omgivet af deres Børn og Børnebørn. Om eftermiddagen var de Gamle og deres Børn til Alters i Slotskirken. Manden er 77 og Konen 72 Aar gammel.*«

Slotskirken er netop genåbnet få måneder forinden, og medens de sidder og lytter til pastor Jens Christian Hostrups prædiken, kan de to gamle Hilledrøedianere glæde sig over, at det gamle slot igen er ved at genopstå efter branden. Som noget af det første kan kirken igen tages i anvendelse, og byens borgere behøver ikke mere knibe sig sammen i slottets Audienssal, der ikke blev berørt af branden og derfor med kongens tilladelse var blevet anvendt som kirke.

Lars Jørgensen lader måske også tankerne gå op i kirketårnet, hvor hans søn Jørgen Peter Jørgensen med kridt har skrevet datoen »*1. Januar 1864*« i bjælken tæt ved urværket. Den dag påbegyndte han nemlig det samme erhverv som faderen som slotsurets optrækker.

Slutteligt skal oplyses, at de to ældre, agtværdige borgere begge dør få år senere. Christiane Jørgensen dør i hjemmet i Helsingørsgade den 18. november 1866 i en alder af 74 år, medens Lars Jørgensen dør to år senere, den 19. juli 1868, i en alder af 80 år. Et meget aktivt liv er slut, og det er nu op til sønnen Jørgen Peter Jørgensen af føre traditionerne videre. Men det er en helt anden historie.

Artiklens forfatter er Lars Jørgensens tipoldebarn.

- ¹ »Fra Slottets Klokketaarn«, artikel af G. K. Drackenbergh i Frederiksborg Amts Avis den 18. januar 1896. Artiklen omtaler Lars Jørgensens dagbøger, hvori han noterede sig interessante hændelser Hillerød vedkommende. Desværre er disse dagbøger sandsynligvis bortkommet, idet 40 års eftersøgning på arkiver og privat endnu ikke har bragt dem for en dag.
- ² Lars Jørgensen er født den 24. august 1787 i Mosegaard, Balslev Sogn, Vends Herred, Fyn.
- ³ Pastor Rasmus Fog, født den 28. november 1762, var kommet til Køge fra Næstved og tiltrådt den 2. november 1804.
- ⁴ Povl Christian Hyphoff er født i København 1752. Siden 1780 urmagermester i København. Fra 1801 bosat i Hillerød, gift med Marie Elisabeth H. Han dør den 19. juni 1815 i Hillerød. Kirkebog for Frederiksborg Slotssogn.
- ⁵ Husarregimentets Arkiv. Rigsarkivet.
- ⁶ Iver Christian Aarøe, byfoged og birkedommer i Hillerød fra 1805 til 1831. Han dør den 28. januar 1843 i en alder af 78 år.
- ⁷ Peter Horrebøw Ratenburg, by- og birkeskriver, branddirektør i Hillerød fra 1814 til 1830. Han dør den 2. februar 1830 i en alder af 63 år.
- ⁸ Rigsarkivet, Rentekammerets Amtsregnskaber, Frederiksborg Amtsstue 1797 III - 1799 og 1800 II til 1848 II – Kirkeregnskaber. Jf. *Danske Kirker*, bind 1-4, Frederiksborg Amt, 1944.
- ⁹ Hans Morten Flemmer er født den 26. november 1797, cand. theol. 1819 og rektor for Frederiksborg Lærde Skole 1836. Afsked den 18. januar 1864, død den 22. april 1864.
- ¹⁰ *Aarskrift for Frederiksborg Lærde Skole 1850*.
- ¹¹ Frederik den 6.'s dronning hed Marie *Sofie Frederikke* af Hessen-Kassel.
- ¹² Note fra optegnelser af Lars Jørgensens barnebarn, Alma Franciska Jørgensen (1865-1955), lærerinde i Hillerød. Hun boede i Helsingørsgade nr. 9, og var ejer af ejendommen til sin død.
- ¹³ Knud von Hadeln var byfoged og birkedommer i Hillerød fra 1831 til 1840. Han døde den 24. april 1858.
- ¹⁴ Kancelliråd, cand. jur. Otto Peter Kinch (1785-1825) var byskriver i Hillerød fra 1830 til sin død. Han boede i »Posen« i Byskriverstræde, som er opkaldt efter ham. Se H. D. Schepelehn, *Den gamle Kro ved Frederiksborg*, Hillerød 1956.
- ¹⁵ Hans Christoffer Borregaard var ejer af Skomagergården i Helsingørsgade fra 1856 til 1866. Se Ove Rasmussen, *Lokalhistorisk Forening i Hillerød Kommune*, 1991-3.
- ¹⁶ Niels Peter Arboe (1791-1867) blev 1840 byfoged i Hillerød og birkedommer i Frederiksborg distrikt; samme år fik han titel af justitsråd. Han omtales ofte i samtiden som en retsind og pligtopfyldende person. Se i øvrigt artiklerne om den navnkundige Ole Kollerød, der absolut ikke var nogen stor beundrer af Hillerøds nye bofoged, som havde sat sig for at jægte ham næsten dag og nat. *Lokalhistorisk Forening i Hillerød Kommune*, 1997-3ff.
- ¹⁷ Ritmester Geert Sørensen Gyllich (1793-1872) havde været officer ved den i Hillerød garnisonerede eskadron af gardehusarer. I 1836 fik han afsked og udnævntes til slotsforvalter. Samme år ægtede han Margrethe von Flindt, datter af den i Hillerød bosiddende enke efter oberst Christian von Flindt.
- ¹⁸ Jørgen Peter Jørgensen, født i Hillerød den 21. december 1828. Fik borgerskab som urmager i Hillerød den 16. april 1861. Han døde den 23. juni 1898.

Den gamle gartner i Nødebo

af Asger Berg

For nylig modtog Lokalhistorisk Arkiv i Hillerød som gave fra fru Benthe Brand, Stenløse, nogle papirer, protokoller og fotografier, der stammer fra boet efter gartner Niels *Frederik* Nielsen, Kirkevej 8, i Nødebo. Den gamle gartner Frederik Nielsen var født den 2. maj 1903 og døde ugift den 24. januar 1998, altså knap 95 år gammel. Han boede hele sit liv på den ejendom i Nødebo, hvor også hans far før ham havde drevet gartneri.

Faderen, gartner Karl *Vilhelm* Jørgen Nielsen, var født den 14. april 1876 og døde den 20. september 1963. Han blev den 23. maj 1902 viet til Anna Christensen i Hørby Kirke. Igennem to generationer, og igen det meste af 1900-tallet, har Vilhelm Nielsen og Frederik Nielsen altså drevet gartneri i Nødebo, og denne virksomhed vil kunne beskrives nøje ved hjælp af de regnskabsprotokoller, der sammen med en købekontrakt fra 1815 og et arvefæsteskøde fra 1817 på en ejendom i Nødebo samt en protokol fra 1932 med vurderingen af alle ejendomme i Nødebo og Gadevang udgør den væsentligste del af den gamle gartners arkiv.

Der er tale om i alt 8 regnskabsbøger, der dækker årene fra 1901 til 1966. Fra 1901-16 findes der 2 protokoller, der dag for dag viser indtægten ved salg af planter og grøntsager. Fra 1906-07 er der en »Regnskabsbog for Landboere« med husholdningens indtægter og udgifter. For årene 1920-66 foreligger der - først ført af Vilhelm Nielsen og siden af Frederik Nielsen - 4 protokoller over virksomhedens indtægter og udgifter, samt den årlige status. De er ført efter samme princip år for år: indtægter fra heste, køer, svin, høns, mark, have, kirken (til 1925), forskelligt, hævet i Sparekassen, pension - og tilsvarende udgifter til heste, køer, svin, høns, mark, have, inventar og bygninger, skat, renter, løn, foreninger, forsikring, husholdning og beklædning. Endelig har Vilhelm Nielsen i årene 1910-25 ført en særlig regnskabsbog over indtægten fra Nødebo Kirkegård, hvor han var klokker.

Ejendommen Kirkevej 8 i Nødebo. Foran buset står Frederik Niensens forældre, Vilhelm og Anna Nielsen. Lokalhistorisk Arkiv.

Sådan nogle regnskabsbøger er naturligvis en vigtig eksemplarisk kilde til oplysning om en lille landejendoms økonomiske liv i denne periode, men her skal der kun gives nogle få eksempler på, hvad der kan ses i dem. I 1920 hørte der til bedriften 2 små heste, 3 køer, 1 kvie, 1 gris og 30 høns; værdien af jorden og bygningerne var 11.000 kr, og der var 1.160 kr i Sparekassen. I 1940 var der næsten uændret 2 heste, 2 kvier, 2 fedesvin og desuden høns; værdien af jord og bygninger var 12.000 kr, og ejendommen var belånt for 1.140 kr. I 1960 var der stadig 1 hest, 2 køer, 1 kvie, 3 grise og 3 små grise, og ejendomsværdien var i alt 34.000 kr; der var 7.355 kr. i Sparekassen, og kun kloakgæld.

Ejendommens indtægter stammer i stadig stigende grad fra havebruget. I 1902 udviste Vilhelm Niensens haveregnskab indtægter på i alt 40,01 kr, i 1912 var det 253,39 kr, i 1922 1.028,40 kr, i 1932 2.476,98 kr, i 1942 9.449,99 kr, i 1952 11.552,89 kr og i 1962 blev det til 21.189 kr.

Familien foran huset på Kirkevej. Fra venstre ses Vilhelm Nielsens søster Anna Nielsen, hans bustru Anna Nielsen, Vilhelm Nielsen og Frederik Nielsen. Lokalbistorisk Arkiv.

Gartner Vilhelm Nielsen ved sin mistbænk. Lokalbistorisk Arkiv.

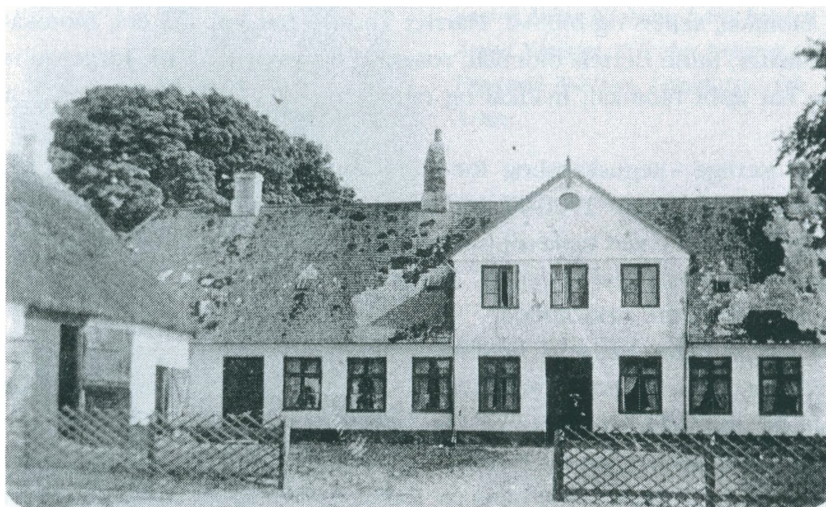
På indtægtssiden kan man i de to ældste haveprotokoller se kundeforholdene, idet Vilhelm Nielsen ved hver handel har anført kundens navn, varen og indtægten. Den 5. juni 1908 har fx grosserer Greve købt hvidkål, blomkål, selleri og blomst, Harriet Thorup har købt asters, blomkål og tomater, Stine Bertels blomkål, rosenkål og savoykål, Chr. Jørgensens enke har købt blomkål, hvidkål og rabarber osv. - i alt 16 kunder den dag.

Den særlige »Regnskabsbog for Landboere«, udgivet af Pios Forlag, viser, at der i årene 1906-07 var en relativt stor indtægt fra vaskeri-virksomhed, både ved vasketøj fra Hillerød og København, men driftsudgifterne hertil var også ret store. Det har antagelig været Anna Nielsen, der stod for denne virksomhed.

Så har Vilhelm Niensens bibeskæftigelse ved kirken været af større betydning. Han overtog sin post som klokker efter faderen, idet Esbønderup-Nødebo sogneråd i et brev af 12. februar 1910, som er vedlagt protokollen, antog husmand Vilhelm Nielsen som klokker ved kirken »indtil videre« - efter hans far Niels Nielsen. Det har muligvis haft forbindelse med, at kirkens ejer, grosserer Dahl, netop to dage før var død ved en sporvognsulykke i København. Dahl blev stedt til hvile på Nødebo Kirkegård den 17. februar 1910.¹ Klokkerembedet indebar forskellige forpligtelser og muligheder ud over den daglige ringning, som det fremgår af regnskabsbogen: kimning ved bryllupper, renholdelse af kirkegårdens hovedgange, lugning af fortov, bælgetrædning, fying i kirken, rengøring af kirken, vedligeholdelse af kirken, smørelse af klokken, ordning af vandtøjet, forevisning af kirken for turister, bistand ved begravelser og ikke mindst vedligeholdelse af gravsteder.

I dag ligger både Vilhelm Nielsen, hans hustru Anna, og sønnen Frederik Nielsen på Nødebo Kirkegård.

¹ J. Kring, »William Sophus Dahl - en velhaver i Nødebo«, *To Skovbyer. Nødebo og Gadevang*, 1987, s. 19-22.

Petersborggård set fra vejen, ca. 1905. Bygningen til venstre er væk. Bagved ses det store aborntræ, som står der endnu. Foto: Carl Rathsach.

Petersborggård blev Årets Hus 1999

af Eva Holm-Nielsen

Lokalhistorisk Forenings ærespris 1999 gik i år til Petersborggård, som er beliggende Petersborgvej 13.

Petersborggård kan føre sin historie tilbage til 31. marts 1622, hvor jorden fra at være krongods overgik til at være privat ejendom, idet slotsskriver Johan Bøgvad og hans arvinger fik overdraget den store grund, senere kaldet Johan Bøgvads Vang.

I årene 1802-05 ejede købmand Michael Pedersen Kierkegaard stedet sammen med sin svoger Mads Nielsen Royen, som overtog det. Michael Pedersen Kierkegaard var far til Søren Kierkegaard, og derfor kom Søren der jævnligt. En lokal tradition vil vide, at det var et fald som barn fra det store ahorntræ i haven der gjorde, at han resten af sit liv var pukkelrygget.

Det nuværende stuehus, som er det eneste, der er bevaret af gården, er opført omkring 1806. Siden er bygningen blevet forlænget og udstyret med en galvkvist ud mod vejen, hvor der engang lå gårdsplads og avlslænger.

Ved overrækkelsen af bronzepladen lørdag den 21. august 1999 motiverede bestyrelsens sagkyndige, arkitekt Bendt Friis fra Skov- og Naturstyrelsen, valget og sagde bl.a.: »Æresprisen gives til dette statelige og lokalhistorisk spændende hus for den fine fornyelse, modernisering og vedligeholdelse som sker af bygningen.« Umiddelbart kan det for en ukyndig være svært at forestille sig, hvor stort et arbejde det er at passe korrekt på sådan en ejendom. Det blev nævnt, at den store galvkvist for et par år siden måtte sikres mod udskridning, og at det igangværende restaureringsarbejde af vinduerne bl.a. indebærer, at vinduernes oprindelige, smedede hjørnebåndsbeslag er taget af, afrenset for rust og derefter sendt til galvanisering og genmonteret. Det er med samme omhu vindskeder og udsmykning på verandaen genskabes. Facadernes murværk er traditionelt kalket, og det særprægede spåntag står tjæret og vinduerne er malet med linoliemaling.

Husets ejer gennem 25 år, Cecilie Rosenstand, stod for 4-5 år siden over for det dilemma, om hun skulle bekoste, at huset blev gjort tidssvarende og indrettet mere praktisk, eller om hun skulle flytte.

Men sammen med arkitekterne Ruth og Søren Lundquist fra Hillerød, som har stor ekspertise, hvad angår restaurering af gamle huse, og med hjælp fra gode håndværkere, er det lykkedes at skabe en pietetsfuld modernisering i respekt for de kulturhistoriske og arkitektoniske værdier.

Lokalbibliografien for Frederiksborg Amt

af Eva Stennicke

Lokalbibliografien for Frederiksborg Amt er et led i det landsdækkende projekt Dansk Lokalbibliografi, som i årene 1979 til 1987 resulterede i udgivelse af lokalbibliografier for 6 af Danmarks 14 amter.

Lokalbibliografien er ikke kun et arbejdsredskab for bibliotekarer og arkiv- og museumsfolk, men i lige så høj grad et hjælpemiddel for den lokalhistorisk interesserede, slægtsforskeren, tilflytteren og mange flere.

I *Lokalbibliografien for Frederiksborg Amt* kan man finde henvisninger til litteratur vedrørende lokaliteter, emner, institutioner og personer inden for det geografiske område, som Frederiksborg Amt dækker. I lokalbibliografien registreres bøger, artikler, lokale tidsskrifter og foreningers udgivelser. Desuden registreres kommunale publikationer som budgetter, kommuneplaner, lokalplaner og diverse rapporter. I mindre omfang medtages også kort, videoer og musik.

Lokalbibliografien for Frederiksborg Amt består faktisk af to dele: Udgivelser trykt før 1980 skal søges i bogen *Dansk Lokalbibliografi, Frederiksborg Amt* ved Eva Deichmann, som omfatter ca. 9000 titler. Litteratur, som er udgivet i årene 1980 og frem, er registreret i en database på Helsingør Kommunes Biblioteker, som er Centralbibliotek for Frederiksborg Amt. Her er registreret ca. 11.000 titler. Denne del af lokalbibliografien findes på internettet, idet den ligger som en del af Helsingør Kommunes Bibliotekers hjemmeside. På hjemmesiden er der både en direkte adgang til at søge i lokalbibliografien, en kort vejledning i, hvad man kan forvente at finde samt et par nyttige tips til selve søgningen.

Helsingør Kommunes Bibliotekers hjemmeside findes på adressen:

<http://www.helsbib.dk>

Eva Stennicke er redaktør af lokalbibliografien og af Frederiksborg Amts Historiske Samfunds blad *FAHS*.

Lokalarkivernes Dag

af Lisbet Schacht Hansen

Lørdag den 23. oktober 1999 afholder Sammenslutningen af Lokalhistoriske Arkiver's medlemmer »Arkivernes dag«. Over hele landet vil forskellige arrangementer for børn og voksne finde sted.

Arkivet holder åbent og har valgt at fokusere på skoletiden. Derfor efterlyses skolebilleder, både de kendte opstillingsfotografier, men også fotografier fra udflugter, lejrskoler, skolekomedier og andet, der har med skoletiden at gøre. Arkivet affotograferer de billeder man gerne selv vil beholde, men som er af interesse for arkivet.

Det er muligt at se arkivets skolebilleder og man kan også medbringe egne fotografier og måske få genopfrisket ting fra sin egen skoletid. Arkivet har gamle skoleårbøger, som kan hjælpe med oplysninger om lærere og elever. Foreningens medlemmer er velkomne til allerede nu at aflevere eventuelle skolebilleder.

Arrangementer

Lær din by at kende

Lørdag den 23. oktober 1999 arrangerer Hillerød Bibliotek og Lokalhistorisk Arkiv en rundtur i Hillerød for store og små med konkurrence og præmier.

Billetter kan købes på Hillerød Bibliotek fra mandag den 4. oktober.

Hillerød set gennem postkort

Et foredrag om Hillerøds posthistorie

ved Lennart Weber

Tirsdag den 2. november 1999, kl. 19.15

på Hillerød Bibliotek

Kontingent for 1999

Medlemmer, der endnu ikke har betalt kontingent for 1999, bedes venligst gøre det snarest. Benyt girokortet i bladet 1999-2 eller indbetal på giro: 704-4607.

Kontingentet er 125 kr., dog 75 kr. for pensionister og studerende.

Indhold

»Statens lille Embedsmand« <i>af Peter Schmaltz-Jørgensen</i>	3
Den gamle gartner i Nødebo <i>af Asger Berg</i>	14
Årets Hus <i>af Eva Holm-Nielsen</i>	18
Lokalbibliografien for Frederiksborg Amt <i>af Eva Stennicke</i>	20
Lokalarkivernes Dag <i>af Lisbet Schacht Hansen</i>	21
Arrangementer	22

FORENINGEN STØTTES AF

C. A. Andersen malerfirma · Ernst & Young - Den Danske Bank - Det Nationalhistoriske Museum på Frederiksborg · Dines Jørgensen & Co. Rådgivende ingeniører - FO Arbejdernes Fællesorganisations Byggeaktieselskab - Grafisk Center Hillerød - Hillerød Bibliotek - Hillerød Borgerstiftelse - Hillerød Industri- og Håndværkerforening - Hillerød Kommune - Høvelt Electric - Lokalbanken - Nykredit - Reklamefotograf Henrik Knoblauch - Ristorante La Perla - Toyota Hillerød - Ullerød Brugsforening - Unidanmark-fonden

Postbesørget blad
(0900KHC)
51387

GRAFISK CENTER HILLERØD

Trollesmindealle 9 • 3400 Hillerød • Tlf.: 48 24 27 00 • Fax: 48 24 27 04

- BROCHURER
- KATALOGER
- ÅRSBERETNINGER
- PLAKATER
- TIDSSKRIFTER
- BØGER
- FIRMAPAPIRER